

OŠ GORJANI
GORJANI

RAD S UČENICIMA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

- Podrška roditeljima i učiteljima -

Adela Margit, prof. pedagogije

SADRŽAJ

1. UVOD U RAD S DJECOM S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

1.1. DEFINIRANJE PRILAGOĐENOG PROGRAMA I INDIVIDUALIZIRANOG PRISTUPA

2. PODRŠKA UČITELJIMA

2.1. PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE

2.2. PRAĆENJE, VRJEDNOVANJE I OCJENJIVANJE

3. NASTAVAK ŠKOLOVANJA

4. PODRŠKA RODITELJIMA

1. UVOD U RAD S DJECOM S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

U zakonima i provedbenim propisima, općim i stručnim specifičnim naputcima i operativnim postupcima za ostvarivanje prava i obveza odgoja, školovanja i rehabilitacije, učenicima s teškoćama u razvoju smatraju se učenici:

- s oštećenjem vida;
- s oštećenjem sluha;
- s poremećajima glasovno-govorne komunikacije;
- s mentalnom retardacijom;
- s tjelesnom invalidnošću;
- s autizmom;
- s poremećajima u ličnosti prouzročenim organskim čimbenicima ili psihozom;
- s više vrsta i stupnjeva ometenosti u psihičkom ili fizičkom razvoju.

Vrstu i stupanj teškoća u razvoju pojedinog učenika te potrebu odgovarajućih uvjeta za odgoj, školovanje i rehabilitaciju, kao i prijedloge oblika školovanja, određuje stručna komisija u skladu s Pravilnikom.

Nakon završenog dijagnostičkog postupka, treba osigurati niz subjektivnih i objektivnih pretpostavki za uspješnu odgojno-obrazovnu integraciju. Trebamo u praktičnim i organizacijskim rješenjima biti vrlo fleksibilni te ovisno o stvarnim sposobnostima i ograničenjima pojedinog djeteta osigurati odgoj i osnovno obrazovanje.

Svaki učitelj koji radi s djecom mora biti sposoban za:

- kvalitetno dijagnosticiranje učeničkih sposobnosti i ograničenja
- izradu primjerenih prilagođenih programa za pojedinog učenika
- izradu kvalitetnih individualiziranih zadataka (nastavni listići, vježbanje, ponavljanje...)
- evaluaciju i praćenje djeteta tijekom odgoja i obrazovanja
- izradu specijaliziranih i individualiziranih nastavnih sredstava i pomagala kojima se najučinkovitije pomaže djetetu u kognitivnom razvoju.
- ocjenjivanje učenika koje treba biti individualizirano, sveobuhvatno i primjereno.

1.1. DEFINIRANJE PRILAGOĐENOG PROGRAMA I INDIVIDUALIZIRANOG PRISTUPA

Prilagođeni program se odnosi na sadržajnu i metodičku prilagodbu dok se individualizirani pristup odnosi samo na metodičku prilagodbu u radu s učenicima s teškoćama.

Što to znači?

PRILAGOĐENI PROGRAM je, kao što i sama riječ kaže, program koji je prilagođen učeniku, prije svega njegovim "jakim" stranama, tj. sposobnostima, onome što dijete zna i može! Tek onda je to program koji treba uvažavati teškoće djeteta, ono što dijete još nije svladalo, ono što ne može kao drugi vršnjaci u razredu. Jednostavno rečeno: koliko djece - toliko i prilagođenih programa.

Prilagođeni program uključuje prilagodbu sadržaja: sadržaji se prilagođavaju djetetovim mogućnostima pa npr. prilagodba iz matematike može značiti da učenik s teškoćama množi samo s jednoznamenkastim i dvoznamenkastim brojevima, dok vršnjaci (prema nastavnom planu i programu) množe s peteroznamenkastim brojevima, iz npr. fizike učenik s PP će moći naučiti samo neke od zakonitosti u nastavnoj cjelini i to pojednostavljeno objašnjene i povezane s konkretnim iskustvom, možda će rješavati samo najjednostavnije zadatke ili uopće neće rješavati zadatke, dok će vršnjaci raditi na kompleksnijim primjerima, formulama, i sl. U hrvatskom se prilagodba može odnositi na drugačiji izbor lektire ili zadatke koji se odnose samo na jedno poglavlje, gramatika će se npr. bazirati na osnovnim pravilima i analizi jednostavne rečenice. Osim sadržajne prilagodbe, primjenjuju se i prilagodbe u načinima rada i ocjenjivanju, što je identično i za individualizirani pristup.

Prema tome, INDIVIDUALIZIRANI PROGRAM se ne odnosi na sadržajnu prilagodbu već na prilagodbu načina rada i zahtjeva prema učeniku.

Prema Stančić, i Ivančić 2002, u individualiziranom pristupu i prilagođenom programu prilagođavaju se slijedeći zahtjevi:

1. Zahtjevi s obzirom na samostalnost učenika: stupnjevito pružanje pomoći i podrške pri rješavanju zadataka, rukovanju geometrijskim priborom.
2. Zahtjevi s obzirom na vrijeme rada: predviđanje produljenog vremena za rješavanje zadataka osobito u pisanim provjerama znanja.
3. Zahtjevi s obzirom na način rada: pojedinačno zadavanje zadataka, odabir tipova zadataka po principu lakši-teži-lakši; češće vježbanje i ponavljanje, korištenje diktafona i kalkulatora...
4. Zahtjevi s obzirom na provjeravanje: samo usmena provjera ili pružanje mogućnosti da netko drugi čita (učenik s disleksijom); češća provjera znanja u kraćim vremenskim jedinicama i s manjim brojem zadataka ili pitanja u ispitivanju
5. Zahtjevi s obzirom na aktivnost: zajedničko planiranje rada s učenikom, češće promjene aktivnosti; fizičko približavanje učenika izvoru promatranja (konstruiranje, mjerenje...)

Uz to, u prezentaciji nastavnih sadržaja koriste se različiti načini, npr.

- primjena ciljanih, jednostavnih, preglednih, interesantnih nastavnih sredstava bez suvišnih detalja (slike, karte, crteži, sheme)
- prilagođavanje tiska (povećani razmaci između riječi, rečenica, redova teksta, uvećanje tiska, sažimanje teksta, isticanje pravila podcrtavanjem, označavanje osnovnog prostora za čitanje i pisanje),
- primjereno uključivanje u rad (čitanje na početku teksta, na početku odlomaka), upućivanje na korištenje orijentira pri čitanju (praćenje slijeda čitanja prstom, povlačenje crta pri čitanju),
- usmjeravanje na preglednost i čitkost napisanog (razmaci pri pisanju, isticanje pravila, definicija)

Individualizacija se odnosi i na drugačiji pristup prema ponašanju učenika koji npr. ima ADHD, pa, ne može cijeli sat sjediti na mjestu nego se predvide aktivnosti u kojima može ustati, otići u drugi dio razreda, baviti se drugim sadržajima nakon što je završio svoj zadatak (koji je njemu primjeren). Takvog učenika se ne kažnjava negativnim opaskama ili jedinicama zbog nemogućnosti prepisivanja s ploče zbog problema s pažnjom, zaboravljanja domaćih zadaća, već se primjenjuju postupci koji su navedeni u nalazima ili dodatnim materijalima koji se odnose na djecu npr. s ADHD-om, disleksijom, oštećenjem vida, sluha ili drugim teškoćama.

Individualizirani pristup u nastavi i individualni rad nisu isto.

Individualizirani pristup označava načine rada u nastavi s djetetom u skladu s njegovim teškoćama, odnosno sposobnostima (npr. uvećani tisak, bold, veći proredi, i sl. za dijete s teškoćama vida, pretežno usmeno ispitivanje itd. za dijete s disleksijom, tolerancija rada kraće vrijeme za dijete s ADHD-om i tome slično).

Individualni rad znači rad u dvoje-stručnjak i dijete, i taj oblik rada se primjenjuje i u rehabilitaciji i u savjetovanju, terapiji.

Recimo još ono najvažnije o INDIVIDUALIZIRANOM PRISTUPU I POSTUPCIMA u radu s učenicima s teškoćama. Za razliku od prilagođenog programa, koji preporučuje i dopušta da se redovni program "smanji" i tako učeniku učini laganijim i razumljivim, u prijedlogu individualiziranih postupaka misli se, prije svega, na primjenu onih metoda, sredstava i didaktičkih materijala koji podupiru posebne edukacijske potrebe djeteta (npr., potrebe uvjetovane teškoćama čitanja i pisanja, oštećenjem vida, oštećenjem sluha, cerebralnom paralizom)

Što se nastavnika tiče, i jedan i drugi pristup zahtijeva dodatnu pripremu, a za prilagođeni program izradu programa za svakog učenika iz svakog predmeta. Za individualizirani pristup učitelj treba predvidjeti i napisati metode rada.

Hoće li će se primjeniti prilagođeni program ili individualizirani pristup ovisi o teškoćama djeteta, odnosno njegovim mogućnostima da slijedi redoviti nastavni plan i program, a to se utvrđuje dijagnostičim postupcima. Odluku o navedenim oblicima nakon provedene dijagnostike donosi komisija koju čine tim škole i školski liječnik, koji svoju preporuku šalju u gradski ili županijski organ uprave.

Organ uprave donosi Rješenje o obliku školovanja, koji u ovom slučaju znači primjenu čl. 4 Pravilnika o školovanju učenika s teškoćama u razvoju, s naznakom da li se radi o prilagođenom programu ili samo o individualiziranom pristupu.

Navedene pedagoške i psihološke značajke djece i mladeži trebaju poznavati i uvažavati **svi stručnjaci** koji rade s ovim učenicima. U protivnom će dijete svakodnevno doživljavati neuspjeh koji budi odbojnost prema školi i učenju. Njegovo će ponašanje postati neprihvatljivo za okolinu pa će ga odbaciti, što u djetetu izaziva frustracije i kompleks manje vrijednosti, a najčešće se očituje u dva tipična oblika regriranja: naglašena nedisciplina ili potpuna pasivizacija i povlačenje u sebe.

Uspjeh integracije učenika s teškoćama u razvoju velikim dijelom ovisi i o učitelju kao izravnom sudioniku u tom složenom procesu.

Posebnu pozornost učitelj treba usmjeriti na suradnju s drugim učiteljima kako bi zajednički, putem odgojno-obrazovnog rada s učenikom s teškoćama u razvoju osim savladavanja nastavnog gradiva, ostvarili i širi cilj integracije u redovnu školu, a to je socijalna integracija učenika s teškoćama u razvoju u okruženju u kojem živi.

2. PODRŠKA UČITELJIMA

2.1. PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE

Jedno od ključnih pitanja za učitelja koji u razrednom odjelu ima učenika s teškoćama jesu planiranje i programiranje. Bitno je istaknuti da nema univerzalnih izvedbenih programa koji bi se mogli ostvarivati sa svim učenicima. Planiranje i programiranje mora biti individualno.

Za izradu dobrog izvedbenog programa za učenika s teškoćama u razvoju potrebno je dobro poznavati učenika za kojeg se radi program, njegove mogućnosti i ograničenja, njegovo predznanje te opće i specifične potrebe.

Na temelju točno snimljena stanja može se pristupiti određivanju općih i specifičnih ciljeva i potreba odgoja i obrazovanja konkretnog učenika s teškoćama.

Važno je znati da neki učenici s teškoćama mogu napredovati kao i njihovi vršnjaci, a neki mogu napredovati do određene granice. **Nema učenika koji se ne može odgajati i obrazovati, neovisno o tome koliko su skromne njegove mogućnosti.**

Nastavni plan i program mora odražavati učenikovu prirodu i njegove specifične potrebe. Program je bitno usmjeriti prema dvama specifičnim ciljevima, na zadovoljavanje specifičnih potreba i na sredstva za zadovoljavanje tih potreba.

Važno je uočiti što je bitno, odnosno odlučujuće za napredovanje i osposobljavanje učenika za kasniji život i oko toga koncentrirati programske sadržaje. Posebno treba voditi brigu o razvijanju sposobnosti čitanja, pisanja, računanja, savladavanju u vještinama u odgojnim područjima, socijalizaciji i između tih područja uspostaviti programsku ravnotežu.

Očekivanja učitelja u uspješnosti učenika s teškoćama u razvoju katkad mogu biti takva da učitelj ponudi program ispod učenikovim mogućnosti, što je vrlo opasno, jer neki od njih mogu posjedovati obrazovne potencijale u granicama normale.

Ovisno o vrsti i stupnju teškoća u razvoju kod svakog se učenika oblik i razina školovanja temelje na Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama. Programi za njihovo školovanje moraju biti individualizirani, a za njihovo uspješno ostvarenje nužno je ispuniti sljedeće pretpostavke:

- utvrditi realnu razinu učenikovih sposobnosti i znanja
- odrediti godišnji cilj odgoja i obrazovanja
- odrediti kratkoročne ciljeve odgoja i obrazovanja
- utvrditi posebne učenikove potrebe i način njihova zadovoljavanja
- utvrditi opseg u kojem će učenik sudjelovati u redovnom programu
- odrediti objektivne kriterije, sredstva i metodu evaluacije ciljeva odgoja i obrazovanja

Na osnovi provedenih pedagoških i medicinskih promatranja i dobivanja cjelokupne dijagnoze o pojedinom djetetu, izrađuje se prilagođeni program rada čiji su osnovni atributi:

- prilagođeni program je redovito individualizirani program, tj. program izrađen za konkretno dijete
- didaktička prerada i prelamanje svakog nastavnog sadržaja, obogaćenog specifičnim metodama, sredstvima i pomagalicama u radu
- povezanost nastave sa životom
- sustavno praćenje djeteta te vrjednovanje rezultata rada i ocjenjivanje učenikova napretka, koje treba biti individualizirano, neprekidno i sveobuhvatno

Kad se izrađuje prilagođeni program učitelj treba programski i izvedbeno smanjiti previsoke obrazovne zahtjeve, dakle izdvojiti one sadržaje i zahtjeve koje učenik doista može svladati. Te sadržaje treba obogatiti metodama (npr. učenje kroz iskustvo, rad u grupi i uz podršku vršnjaka) i didaktičkim materijalima (npr. slova od brusnog papira, štapići za matematiku, računaljke) koji će olakšati razumijevanje i usvajanje gradiva.

Da bi učitelj mogao izraditi dobar prilagođeni program, važna je suradnja s roditeljem i edukacijsko-rehabilitacijskim stručnjakom u svim fazama izrade prilagođenog programa: u početnoj procjeni učenika na početku školske godine (npr., procjena sposobnosti, interesa, potreba djeteta), izboru i primjeni prikladnih postupaka prilagođavanja sadržaja učenja (npr., perceptivno, spoznajno prilagođavanje itd.) te u praćenju i vrednovanju uspješnosti učenika kroz primjenu programa.

2.2. PRAĆENJE, VRJEDNOVANJE I OCJENJIVANJE

U radu s učenicima s teškoćama, praćenje (promatranje, zapažanje, opservacija) ima osobito značajno mjesto i ulogu. Praćenje učenika odnosi se na utvrđivanje njegova objektivnog psihofizičkog stanja (s težištem na sposobnosti i mogućnosti), na uočavanje mogućnosti za razvoj nadomjesnih vještina i sposobnosti u dijelu funkcija koje su oštećenjem potpuno ili djelomično izgubljene te na utvrđivanje teškoća i problema koji su stalni.

Učenike s teškoćama mora se pratiti pojedinačno i grupno, svaki dan, sveobuhvatno, selektivno, analitički i dosljedno, poštujući posljedice oštećenja u učenika. Praćenje se ostvaruje tijekom rada s učenicima u svim etapama odgojno-obrazovno-rehabilitacijskih aktivnosti (obrada novoga gradiva, uvježbavanje, ponavljanje, provjeravanje, ocjenjivanje).

U praćenju učenika **vodi se određena dokumentacija** i evidencija o cijelom tijeku procesa. Uobičajeno je voditi dosje učenika u sklopu kojega se, uz ostale evidencije, vode i bilješke te upisuju izvješća o zapažanju učenika tijekom rada.

Pojedina vrsta teškoća u razvoju i njihove posljedice na psihofizički razvitak nalažu posve određene načine primjene praćenja, provjeravanja, ispitivanja i ocjenjivanja, ponajprije uzimajući u obzir intelektualne (mentalne) sposobnosti i mogućnosti učenika i mogući načini komuniciranja - izražavanja (usmeno, pismeno, gestom, praktičnom izradbom i sl.), tzv. komunikacijski put (kanal) usko vezan s programom koji je za učenika posebno pripremljen

Učitelj koji prati napredovanje učenika s takvim teškoćama primijenit će, osim uobičajenih načina provjeravanja znanja, i neke specifične oblike kao što su:

- u pismenoj provjeri znanja često će biti potrebno dulje vrijeme za rješavanje nego što je to uobičajeno;
- ponekad će biti potrebno prilagoditi pisani materijal (uvećati prostor za upisivanje odgovora, napraviti kontrolni rad iako da učenik samo podcrta točan odgovor ili zaokruži broj ili slovo ispred točnog odgovora; u geometriji, priznati skicu ako se učenik ne može služiti geometrijskim priborom, ili dati nekoliko crteža među kojima učenik odabire točan, ili napraviti seriju crteža koje će učenik složiti prema redoslijedu izrade crteža i sl.
- u usmenoj provjeri učitelj treba imati strpljenja i čekati dok učenik odgovori, ako ima teškoća u govoru ne prekidati ga i ne sugerirati mu odgovor; postavljati pitanja na koja se može odgovoriti s DA ili NE (i odgovarajućim znakom, ako učenik uopće ne govori); koristiti se pismenim oblicima provjere znanja, ako učenik može pisati (rukom, pisaćim strojem ili komunikatorom); koristiti se komunikacijskim tablicama na kojima učenik pokazuje odgovor;
- ako učenik ima teškoća u čitanju (disleksija) znanje je potrebno provjeravati usmeno, ili da mu netko čita pitanje na koje će on odgovoriti usmeno ili pismeno; slične su metode i kod disgrafije; dislektične smetnje mogu utjecati i na provjeru znanja iz matematike, učeniku netko mora pročitati problemski zadatak, a matematički sadržaj računanja on će moći riješiti;

- ako učenik ima teškoća u svladavanju matematike (diskalkulija) potrebno je raditi po prilagođenom planu i programu i provjeravati ona znanja koja se po tom planu i programu obrađuju;
- ako se radi o učenicima sa smanjenom koncentracijom; znanje je potrebno provjeravati češće, u kraćim vremenskim jedinicama i s malim brojem zadataka ili pitanja u jednom ispitivanju;
- za učenike s perceptivnim smetnjama, potrebno je ispitni materijal sročiti bez suvišnih pojedinosti i davati ga zadatak po zadatak.

Provjeravanje učenika tijekom nastavnog procesa, u ostvarivanju zadaća nastavnog predmeta ili područja, pretpostavlja uočavanje, utvrđivanje i vrednovanje učenikovih postignuća (uspjeha, neuspjeha), razine usvojenosti znanja, vještina i navika, sudjelovanja prilikom procesa učenja stečenih sposobnosti i vještina u primjeni naučenoga u svagdašnjim situacijama

Načini i oblici provjeravanja moraju biti primjereni učeniku i njegovim specifičnostima, djelovati afirmativno i poticajno na učenike, kako bi kvalitetno iskoristili očuvane sposobnost, i razviti nove. Moraju se ostvariti tako da djeluju i na razvitak sposobnosti samoocjenjivanja.

Praćenje, provjeravanje i ispitivanje dijelovi su procesa kojima se nastoji prikupiti mnoštvo elemenata o učeniku da bi se postiglo objektivno ocjenjivanje učenikovih postignuća. Ispitivanje učenika je postupak koji se u velikoj mjeri poklapa s provjeravanjem učenikovih znanja, vještina i sposobnosti, a čini osnovu za ocjenjivanje.

Ispitivanje, kao i ostali postupci, ovisi o učenikovim sposobnostima i mogućnostima i mogućim načinima komuniciranja i izražavanja (usmeno, pismeno, gestovno, izradbom nekog rada i sl.).

Tijek i ozračje ispitivanja za učenika **ne smiju biti opterećujući i nelagodni**. Način ispitivanja treba učeniku omogućiti što bolje i lakše izražavanje ispitivanog sadržaja, stvoriti osjećaj vrijednosti i uspješnosti, čime će se postići i viša razina samopotvrđivanja i samoocjenjivanja. Naravno, tu valja istaknuti kako je, među ostalim, važno da se djeluje na povećanje učenikove motivacijske razine i interesa za novim učenjem i da učenik bude potaknut izraziti sve svoje znanje, vještine i sposobnosti, da se osjeća ugodno i da stekne pozitivnu sliku o sebi i svojim sposobnostima.

Kad učenici s teškoćama ulažu mnogo truda i napora to učitelj mora na vrijeme prepoznati i ocijeniti najboljim školskim ocjenama.

VAŽNO JE NAPOMENUTI:

- Učenici s teškoćama od 1. do 4. razreda **NE** ponavljaju razred nego prelaze u viši razred i nastavljaju sa svladavanjem prilagođenog programa. Tek od 5. do 8. razreda mogu ponavljati razred ako nisu, prema mišljenju defektologa i drugih stručnih suradnika i razrednog vijeća, svladali program (op. aut. - Je li u tom slučaju program doista bio prilagođen? Jesu li pravodobno prepoznati uzroci školskog neuspjeha, npr. dodatne razvojne ili obiteljske teškoće?).
- Učenici s teškoćama kao i svi ostali učenici u školi, ocjenjuju se ocjenama od 1 do 5. Da bi učitelji u školama mogli bolje predložiti ocjenu, koriste Naputak o praćenju i ocjenjivanju učenika s teškoćama i većim teškoćama u razvoju u osnovnoj i srednjoj školi (*Glasnik Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske*, posebno izdanje, 4/1996.).

Važno je znati, da svaki učenik obzirom na svoje sposobnosti i teškoće treba imati SVOJ prilagođeni program ili individualizirani pristup. Postoje metode i preporuke, ali iz njih ili prema njima se odabiru one koje odgovaraju pojedinom djetetu.

3. NASTAVAK ŠKOLOVANJA

Učenik koji je završio redovitu osnovnu školu **IMA PRAVO** na nastavak školovanja u REDOVITIM SREDNJIM ŠKOLAMA prema postojećem interesu i njegovim posebnim edukacijskim potrebama. Iako srednje obrazovanje nije obvezno, kao što je osnovno, mnogi se mladi ljudi odlučuju na nastavak školovanja kako bi stekli odgovarajuću stručnu spremu (Zakon o srednjem školstvu; Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama i većim teškoćama u razvoju).

Pritom je od iznimne važnosti pravodobno profesionalno informiranje i osposobljavanje učenika. U protivnom, mladi ostaju kod kuće, a to zasigurno nije poželjna budućnost ni za njih niti za društvo u cjelini.

Učenici s teškoćama upisuju se u srednju školu na temelju Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednjih škola. Ova je Odluka dostupna svakom zainteresiranom roditelju. Tako se roditelj može na vrijeme informirati o srednjim školama i svim promjenama koje mogu zahvatiti i ovaj sustav školovanja (npr., uvođenje novih i osuvremenjenih nastavnih programa).

U spomenutoj su Odluci utvrđena posebna mjerila (što nazivamo *pozitivnom diskriminacijom*) za upis učenika s posebnim edukacijskim potrebama. Učenici, a to je jako važno, ukoliko zadovolje minimum traženih bodova, ostvaruju pravo na izravan upis temeljem *Rješenja o primjerenom obliku školovanja te Mišljenja službe za profesionalno usmjeravanje i naobrazbu* Zavoda za zapošljavanje koji postoji u svim većim gradovima.

Učenici koji osnovnu školu završe prema prilagođenom programu ili individualiziranom pristupu **ŠKOLUJU SE DALJE U REDOVNOJ SREDNJOJ ŠKOLI, ODNOSNO SREDNJOŠKOLSKOM PROGRAMU ZA KOJI IMAJU NAJBOLJE SPOSOBNOSTI.**

Važno je u srednjoj školi **OBAVEZNO POKAZATI RJEŠENJE I NALAZE KOJE JE DIJETE IMALO U OSNOVNOJ ŠKOLI.** Ako teškoća postoji, a to se skriva (na žalost i to se događa) dijete postaje neuspješno da ne spominjem i teže situacije. U osmom razredu dijete se upućuje na Profesionalnu orijentaciju gdje nakon provedenih testova dobije preporuku za najpogodniju školu. Ako roditelji ili stručnjaci koji duže prate dijete smatraju da rezultat s Profesionalne orijentacije ne odgovara sposobnostima djeteta mogu još učiniti individualnu procjenu i otići na razgovor u srednju školu za koju smataju da bi za dijete bila pogodna.

Učenici koji su završili OŠ prema prilagođenom programu obično upisuju trogodišnje programe (ali nije pravilo, zavisi o razlogu zbog kojeg je dijete imalo prilagodbu) i imaju pravo i dalje prema prilagođenom programu savladavati **OBRAZOVNE PREDMETE** (hrvatski, povijest, zemljopis...). Stručne naravno ne, to moraju po istim kriterijima kao i vršnjaci. Važno je da učenici koji imaju dokumentaciju mogu dobiti dodatne bodove pri upisu u srednju školu ili se čak direktno upisuju, zavisi od škole, uvjeti uvijek pišu u natječaju za upis. Za učenike koji su u OŠ imali individualizirani pristup također vrijedi upućivanje na profesionalno informiranje i usmjeravanje.

Jako je važno rukovoditi se djetetovim potencijalima i biti svjestan realnih ograničenja (visoka inteligencija nije dovoljna ako dijete ima velike teškoće s pažnjom, čitanjem i pisanjem npr...). U svakom slučaju, roditelj sa školom i dalje treba surađivati i djetetu i dalje osiguravati pomoć u učenju. Ako djeca upišu školu prema svojim sposobnostima i talentima, obično su u praksi i predmetima struke motivirani i izvrsni.

4. PODRŠKA RODITELJIMA

Rješenje o primjerenom obliku školovanja za roditelja je značajan dokument! Prema tom dokumentu roditelju se za dijete predlaže jedan od mogućih (različitih) načina školovanja. Taj će dokument za roditelje postati potvrda dobrog izbora programa ako se, prije svega, usklade i prilagode zahtjevi školovanja sa stvarnim edukacijskim i socijalizacijskim potrebama djeteta! Tek kad dijete napreduje u skladu sa svojim sposobnostima dolazi do promjena. Tek tada i dijete i roditelji i škola postaju zadovoljni i svjesni napretka

U novije se doba sve više naglašava sudjelovanje roditelja u procesu školske integracije. Roditelji imaju važnu ulogu u unapređivanju procesa integracije, ne u stručnom smislu, već u smislu inicijative i poticanja. S obzirom na to da roditelji nose odgovornost za svoje dijete, pozvani su da sudjeluju u stvaranju odgojno-obrazovnog programa. Mogućnost da budu članovi tima pruža im Zakon kao i prateći provedbeni propisi.

Posebnu pozornost u radu s roditeljima treba posvetiti otklanjanju osjećaja manje vrijednosti njih samih ili njihova djeteta zato što je to učenik s teškoćama u razvoju. Strah od neuspjeha, zanemarivanje djetetova uspjeha nikako neće stimulatивно utjecati na učenika i poticati potrebne napore koje iziskuje školovanje u redovitim uvjetima.

Nasuprot tome, s roditeljima je potrebno raditi i na adekvatnim očekivanjima u odnosu prema djetetovom uspjehu i na mogućnosti postizanja određenih rezultata. Nerijetko očekivanja roditelja nisu ostvariva i potrebno je stalno zajedno sagledavati postignute rezultate i planirati daljnje napredovanje u školskim programima.

Dobro osmišljeni suradnički odnos roditelja i učitelja može ishoditi dobrim dosegima u uključenju učenika s teškoćama u razvoju u redovitu školu. Sustavni rad s roditeljima zasigurno će pružiti i nuditi nove oblike rada na tom polju.

Kad poučavamo druge,
učimo i sami.

Seneka